

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ОСОБИСТІСНО-
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКИХ УЧИТЕЛІВ
В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Чжан Лун

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
E-mail: 45547479@qq.com*

**TRENDS OF DEVELOPMENT AND PERSPECTIVES
OF THE EXPERIENCE OF PERSONAL AND PROFESSIONAL CHINESE
TEACHERS' IMPROVEMENT USE IN THE SYSTEM
OF PEDAGOGICAL EDUCATION OF UKRAINE**

Zhan Long

*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine)*

Розкрито тенденції розвитку системи неперервного особистісно-професійного вдосконалення китайських учителів. Доведено, що системі педагогічної освіти України буде корисний досвід Китаю щодо: розробки концепції та реалізації дієвих заходів підвищення соціального престижу вчительської професії; конструювання та реалізації морально-етичної складової змісту особистісно-професійного розвитку вчителів у системі неперервної педагогічної освіти; розширення арсеналу форм педагогічної практики студентів-майбутніх учителів її факультативними видами; запровадження різноманітних форм підвищення кваліфікації учителів на базі шкіл; дотримання балансу між уніфікувальними тенденціями, що властиві цивілізаційній глобалізації, і збереженням національно-культурної специфіки системи неперервної педагогічної освіти.

Ключові слова: особистісно-професійний розвиток, неперервна педагогічна освіта, вчитель, КНР, система, тенденції.

The tendencies of the development of the continuous personal and professional system of Chinese teachers' improvement have been revealed. There has been proven that the systems of pedagogical education of Ukraine will receive fruitful experience of China as for: concept development and realization of arrangements of the increase of the social prestige of the teacher's profession; constructing and realization of moral-ethical component of the contents of the personal and professional development of teachers in the system of continuous pedagogical education; widening of the store of forms of pedagogical practice of students-future teachers by its elective types; introduction of different forms of qualification improvement of teachers on the grounds of schools; keeping balance between unified tendencies, which are characteristic of the civilizational globalization, and preserving national-cultural specificity of the system of continuous pedagogical education.

Key words: personal and professional development, continuous pedagogical education, teacher, the PRC, system, tendency.

Постановка проблеми. В останні десятиліття світ став свідком стрімкого соціально-економічного підйому, продемонстрованого, зокрема, Китайською Народною Республікою. Потужне зростання темпів економічного розвитку китайської економіки, що супроводжує її перехід від статичної планової моделі до динамічної ринкової, спричинило також низку соціально-культурних перетворень.

Китай є найбільшою у світі країною, що розвивається, загальна чисельність населення якої становить близько 21% населення Землі. Саме в КНР мешкає сьогодні близько 26% освіченого населення світу. Китай освоєє 1/3 всіх коштів, що спрямовуються на фінансування освіти в усьому світі. На 2010 рік Китай досягнув досить високого рівня розвитку і, за прогнозами, з 2020 по 2050 рік вийде на лідируючі позиції у світі за рівнем якості освіти. У зв'язку із цим стратегічна роль у нинішніх умовах відводиться педагогічній освіті, покликаний готувати висококваліфіковані кадри, які будуть здатні втілити в життя переорієнтацію всієї системи освіти «обличчям до модернізації, до світу, до майбутнього».

У контексті реалізації основних положень Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти з її принципом поєднання національних освітніх традицій та кращого світового досвіду цікавим і корисним для сучасної системи освіти України може стати досвід, накопичений китайськими вченими-педагогами та вчителями-практиками за багатотисячолітню історію розвитку освіти в Китаї. Водночас спадщина української педагогічної думки минулого та сучасні досягнення можуть служити каталізаторами модернізаційних процесів для китайських колег.

Аналіз наявних публікацій. Окремі аспекти проблеми розкрито в дослідженнях історії розвитку системи освіти Китаю (М. Бічурин, Н. Боровська, О. Джуринаський, В. Клепиков, Куо Шао-тан (А. Кримов), Д. Макгован, О. Михайличенко, Е. Моносзон, В. Сідіхменов, С. Харченко, О. Шпарик, О. Шрестха та ін.), зокрема педагогічної (М. Боєнко та ін.), а також сучасного стану наукової думки й практики підготовки педагогічних кадрів у КНР (С. Бабаян, Н. Джгун, Л. Калашник, Н. Котельнікова, В. Лунячек, Д. Перепадя, О. Шацька та ін.).

Останнім часом українському освітянському загалу стали доступні праці китайських педагогів-дослідників українською та російською мовами з проблем історії педагогічної думки та розвитку китайської освіти в цілому (Ван Гуанхуа, Ін Хунчжу, Лін Ю-сю, Ло Юн, Лю Венцюань, Лю Пенфей, Ні Вей Юнь, Су Сяохуань, Уюнтена, Фу Сяо Ся, Чжу Сяомань, Чжен Чжилян, Чень Чжаомін та ін.), вищої освіти (Ван Ци, Вейфанг Мін, Лі Янхуей, Лю Сяонань, Ма Ваньхуа, Хе Сяоган та ін.), у тому числі педагогічної (Ду Яньян, Куай Мін, Лу Шаньшань, Мей Ханьчен та ін.).

У самій КНР останнім часом активізувались порівняльно-педагогічні студії, зокрема з проблем реформування систем освіти (Вень Чжунлін, Лань Ін, Лі Ци-Лун, Тяо Юнь, Чен Йоу-сін, Чень Йонг-мін, Чжу Сюньдун, Чжоу І та ін.), дослідження теорії, методики та організації педагогічної освіти (Лін Чунде, Пен Сяоху, Сін Тао, Тан Чуан-Бао, Цао Вей, Цзи Сюе-цзюнь, Чан Лін-Лін, Чжан Лі-сін, Шень Цзілян, Янь Лін-жу, та ін.), особистісно-професійних якостей учителя (Ван Кай, Лі Ху, Лю Хуажун, Чжан Вень, Чжан Лі-сін та ін.). У працях Ма Інчу було започатковано розробку концепції неперервної педагогічної освіти в умовах КНР.

Мета статті – окреслити тенденції розвитку та перспективи використання досвіду особистісно-професійного розвитку китайських учителів в умовах неперервної педагогічної освіти України.

Виклад основного матеріалу. Народження постіндустріального інформаційного суспільства зробило світ прозорим і відкритим, стерло кордони між державами і народами, дало можливість жителям усіх континентів планети відкрито і плідно спілкуватися, обмінюватися ідеями та досвідом. Водночас економічна глобалізація, теж роблячи світ єдиним, одночасно загострила деякі внутрішні проблеми країн і цивілізацій. До таких проблем, які стали особливо актуальними на хвилі активізації міжнародного співробітництва, наукового й культурного обміну,

відноситься і модернізація національних освітніх систем, їх зближення, взаємодія і взаємовплив.

Сьогодні світова освітня практика і педагогічна думка гостро відчують необхідність теоретичного аналізу накопиченого досвіду, осмислення прогресивних досягнень і виявлення деструктивних тенденцій. Повною мірою це стосується і системи неперервної педагогічної освіти, де відбувається особистісно-професійне становлення й розвиток учителів.

У нинішніх умовах особлива увага має бути зосереджена на тільки на суто професійній підготовці нового покоління педагогів. Особливої ваги набуває формування здатності освітян до неперервної освіти упродовж життя, підвищення їхньої загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу до рівня, що відповідає ролі Вчителя в суспільстві, який одночасно виступає як викладач, вихователь, організатор діяльності та спілкування з учнями, їхніми батьками та колегами, консультант і дослідник.

І в Китаї, і в Україні системи професійної педагогічної освіти перебувають у пошуку шляхів модернізації. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне взаємний обмін накопиченим досвідом і плідними ідеями. При цьому цілком може виявитися, що звичне і традиційне для однієї культури послужить модернізаційним імпульсом в умовах іншої.

Здійснений огляд теорії і практики особистісно-професійного становлення майбутніх учителів у вищих навчальних закладах КНР на різних етапах розвитку дав підстави для виокремлення *тенденції підвищення вимог до рівня професійної компетентності педагогів при збереженні пріоритетності ідеологічно-моральних якостей особистості*. Ілюстрацією можуть бути навчальні плани педагогічних вишів нового покоління, де ми бачимо, з одного боку, посилення фундаменталізації педагогічної освіти, з іншого – урізноманітнення переліку дисциплін ідеологічно-етичного блоку, а також програми навчальних дисциплін.

Усі дослідження, що стосуються історії школи й освіти в Китаї, свідчать про надзвичайно високий престиж у цій країні вченості й освіченості. Конфуціанська традиція, яка протягом багатьох століть є етико-філософської основою всієї китайської освітньої концепції в цілому і підготовки педагогічних кадрів зокрема, заклала фундамент культури освіченості й освіти, поваги до Вчителя і сприйняття його як соціальної фігури, рівної за значимістю правителю [4].

У надрах конфуціанства сформувались і уявлення про образ учителя як ідеальної особистості, взірця для наслідування. Невід'ємними якостями такої особистості-ідеалу є мудрість, людяність і почуття обов'язку. Сьогодні саме ці якості покладені в основу професіограми вчителя, що формулює цілі неперервної педагогічної освіти в Китаї.

Аналіз численних досліджень, а також публікацій у педагогічній пресі Китаю свідчить про надзвичайну зацікавленість освітян проблемою професійно значущих особистісних якостей сучасного вчителя і вихователя. Можемо навести чималу кількість публікацій з промовистими заголовками: «Як стати хорошим вихователем дитячого садка», «Як стати хорошим учителем середньої школи», «Як стати улюбленим учителем», «Як зробити, щоб учні полюбили ваші уроки», «Любов учителя до дітей» тощо.

Лі Ху зазначає, що насамперед вихователь має бути дитині другом, перебувати з нею на рівних, вихователь – це товариш дошкільника, для нього дуже важливо взяти на себе ініціативу у спілкуванні з дитиною, створити атмосферу, в якій дитина буде відкритою й активною, зможе висловити власні надії і проявити здібності. Вихователь має поважати дитину, розмовляти з нею як з другом, розуміти особливості її характеру, враховувати інтереси вихованця та захищати його права [9].

Ван Фан, розмірковуючи, як стати хорошим учителем середньої школи, насамперед зосереджується на питанні, якими ж якостями має володіти хороший учитель. На думку автора, справжнього вчителя мають характеризувати міцні професійні знання й «першокласне викладання»; педагог – це науковий дослідник, який сприяє всебічному розвитку учнів. Учителю надзвичайно важливо мати любляче серце: «По-перше, ... любити учнів – це насамперед розуміти їх, знати їхні захоплення і здібності, підходити до кожного індивідуально, проникати в їхній духовний світ. По-друге, любити учнів – значить бути чесним, однаково ставитися до всіх, а не виділяти одних і нехтувати інших. По-третє, любити учнів – значить поважати їхню особистість, спілкуватися з ними на рівних, своєю довірою і турботою розпалювати в них жагу до знань, розвивати творчий потенціал» [13]. Також учителю, як вважає Ван Фан, необхідне терпіння. Адже терпимість є виявом великодушності, благородних моральних якостей. Необхідна педагогу і професійна рефлексія: «Поважний учитель Тао Сінчжі одного разу запропонував «чотири питання на кожен день». Він радив кожному вчителю ставити «чотири запитання щоденно», а саме: 1) «Чи поліпшилося моє здоров'я?»; 2) «Чи збагатилися мої знання?»; 3)

«Чи є прогрес у моїй роботі?»; 4) «Чи виріс я духовно?». ... хороший учитель обов'язково має аналізувати свої вчинки, тільки так можна краще пізнавати себе, безупинно розвиватися». Педагогу надзвичайно важливо мати психологічні здібності, здатність підтримувати позитивний настрій та вміння імпровізувати [13].

Чжан Вень доповнює перелік необхідних учителеві якостей прагненням до самовдосконалення, навчання упродовж життя: «Ми маємо постійно практикуватися, вдосконалюватися і вміти робити висновки. Великий педагог Тао Сінчжі сказав: „Якщо хочеш навчити учня, спочатку потрібно навчитися самому. Тільки вчитель з ненаситною жагою до знань може прищепити цю жагу до знань своїм учням”» [7].

На необхідності постійно вчитися наголошує і Ху Венхуа: «Якщо хочеш, щоб учні полюбили твої заняття, потрібно зробити так, щоб учні полюбили тебе» [406]. А для цього навчися бути справедливим, бути поблажливим, жартувати, взаємодіяти, надихати [14].

Ван Веньшен стверджує: любити учня – значить розуміти його; любити учнів – однаково ставитися до всіх; любов до учня – це повага і довіра; і радить з любов'ю допомагати відсталим учням набути впевненості в собі; за допомогою посмішки показати свою любов, а також зазначає, що любов до учнів не позбавлена строгості, а строгість – почуття любові [11].

Аналіз викладеного свідчить, що в КНР наразі окреслилася *тенденція до гуманізації освіти, переходу на засади особистісно орієнтованої освітньої парадигми*.

Лі Яньхуей зазначає, що в процесі переходу від традиційного типу освіти до гуманістичного спостерігається суперечність між фундаментальними гуманістичними ідеями і ступенем їх реалізації у зв'язку з відсутністю достатньо підготовленого педагогічного корпусу. Успішний перехід від авторитарної до гуманістичної освітньої парадигми в Китаї в кінцевому рахунку зумовлений підвищенням професійно-педагогічної компетентності викладацького складу. На цьому тлі можна розглядати особистісно-професійні якості педагогів як ключову умову для забезпечення гуманістичної спрямованості модернізації вищої педагогічної освіти [2]. Це, у свою чергу, актуалізує проблему розробки й реалізації гуманістичного аспекту особистісно-професійного розвитку китайських учителів.

Останнім часом чітко намітилась і *тенденція до психологізації, посилення психологічного складника змісту особистісно-професійного розвитку вчителів.*

Юй Яфен [5] зазначає, що вчитель не тільки має «вчити, наставляти і розсіювати всі сумніви», але ще й стати хорошим психологом, взяти на себе відповідальність за психологічне виховання. Шкільна освіта в галузі психічного здоров'я має проникати в навчальний процес і повсякденне управління. У зв'язку з цим вимоги до моральних якостей учителів і психологічного обґрунтування методів навчання підвищуються.

Самі викладачі повинні мати реалістичний погляд на світ, позитивно й оптимістично дивитися в майбутнє; справлятися зі своїми завданнями, усвідомлювати можливості. Вчителю необхідні оригінальність, вміння вирішувати всі труднощі, що зустрічаються на життєвому і трудовому шляху, можливість адаптуватися до умов, мати твердий характер, будувати гармонійні відносини з іншими, відповідати нормального стану і шануватися, не ображатися і не сердитися, поєднувати в собі м'якість і строгість, при цьому залишатися чутливим і розумним. Учитель має дотримуватися рівності, справедливо вирішувати всі справи, ставитися однаково до всіх учнів, не можна цінувати одного, при цьому нехтувати іншим учнем.

Працюючи у сфері освіти, вчителі також мають приділяти увагу психологічному самовдосконаленню. Якщо в очах дитини вчитель – людина, яка пізнала себе, яка може оцінити себе, контролювати, управляти собою, яка поважає себе, але не гордовита і не хвалькувата, вірить у себе, але не наполягає на своєму, вміє боротися з невдачами, оптимістична, поважає свою професію, поважає інших людей, її слова не розходяться з ділом, то можна собі уявити, яке місце в дитячому серці займає такий учитель. Особливо для молодших школярів, у яких розвинена здатність до наслідування, вплив учителя на психічне здоров'я буде величезним. Так, щоб розвивати психічне здоров'я молодших школярів, перш за все вчитель повинен мати подібні психологічні якості [5].

У травні 2014 р. у місті Циндао провінції Шаньдун (Східний Китай) відбулася міжнародна конференція «Інформатизація освіти». Голова КНР Сі Цзіньпін направив її учасникам вітальне послання, в якому закликав до просування реформ і інновацій в освітній сфері за рахунок розвитку інформаційних технологій.

«Необхідно створити мережеву, цифрову, індивідуалізовану систему, яка дозволяла б людині удосконалювати свою освіту протягом усього життя», – сказав Сі Цзіньпін, підкресливши важливість створення «суспільства, яке навчається», в якому кожна людина може вчитися в будь-який час і в будь-якому місці.

Назвавши підготовку інноваційних фахівців найважливішим завданням людства, глава китайської держави зазначив, що Китай докладатиме невтомні зусилля для просування інформатизації освіти, поширення високоякісних освітніх ресурсів за допомогою ІТ. Він пообіцяв шляхом просування інформатизації освіти скорочувати цифровий розрив між містом і селом, а також між різними регіонами країни.

Голова КНР заявив про готовність Китаю разом з рештою світу розширювати майданчик міжнародного обміну і співпраці, активно прискорювати інтеграційну та інноваційну взаємодію між ІТ і освітою [12].

Того ж 2014 р. учений Чжан Цзе провів у вищих педагогічних коледжах широкомасштабне дослідження 16 аспектів навчання студентів. Крім того, дослідник порівняв навчання студентів за двома різними програмами: за стандартною традиційною програмою і за допомогою онлайн курсів та ІКТ. Близько 40% студентів, які навчалися за традиційною програмою, зазначили, що вони задоволені якістю навчання, але були б не проти пройти матеріал «ще раз» у паралельній програмі (з використанням цифрових технологій). Таким чином, було встановлено, що новаторські підходи до освіти мають розвиватися і що вони є дуже корисними і доречними. Професор Шанхайського університету акцентує увагу на тому, що адаптація сучасних технологій до навчальних програм має проводитися негайно. За допомогою таких програм можна закласти потужну базу для майбутнього [8].

Зазначене підтверджує наявність *тенденції до розширення використання сучасних цифрових технологій і мультимедіа, технологій дистанційної освіти в процесі особистісно-професійного розвитку сучасних китайських учителів.*

Здійснений у попередніх підрозділах дисертації огляд форм професійної підготовки майбутніх учителів і тих, які після отримання педагогічної освіти вже працюють, засвідчив наявність *тенденції диверсифікації організаційних форм особистісно-професійного розвитку вчителів.* Тут маємо особливо відзначити різноманітні форми набуття студентами досвіду практичної педагогічної діяльності, в тому числі літню

соціальну практику, проектні й дослідницькі форми роботи, а також численні вже згадувані нами колективні, групові та індивідуальні форми післядипломного особистісно-професійного розвитку на засадах диференціації та індивідуалізації, гуманізації та особистісно орієнтованого підходу, в тому числі з широким використанням цифрових і мультимедійних технологій: дистанційне навчання, створення інтернет-портфоліо та мультимедійних презентацій, інтерактивні, проектні, дослідницькі форми роботи тощо.

Водночас, оскільки освітянська спільнота Китаю прагне сьогодні інтегрувати все найбільш ефективно й інноваційне з досвіду національних систем освіти зарубіжних країн, маємо підстави до *прогностичних тенденцій віднести переорієнтацію неперервної педагогічної освіти на міжнародні стандарти професійних кваліфікацій*.

Ван Кай [10] узагальнює актуальні погляди й очікування китайського суспільства та формулює перелік якостей, якими має володіти вчитель XXI століття:

1. Учитель має вчитися все життя. Характерні особливості суспільного інтелекту – це стрімка поява нових знань, які нарощуються на старі, як снігова куля. Стикаючись із принципом «Життя має межі, а знання безмежні», вчитель має безперервно вдосконалюватися і працювати над собою. Вчитися все життя потрібно не наосліп, обсяг і канали інформації постійно збільшуються, і це дозволяє вчителю отримувати всебічну інформацію. Той, хто вчиться, насамперед повинен мати здатність критично відбирати матеріал, необхідний для нього. Учитель XXI століття повинен показувати приклад, як потрібно вчитися, на все життя залишитися прикладом для учнів.

2. Досвідчений діагност, який володіє навичками навчання. В освіті майбутнього основним завданням учителя буде вказувати учням на найбільш ефективні методи навчання, центром освіти буде не вчитель з його авторитетом, який передає знання, а учень, якому, відповідно до його особливостей і потреб, вчитель буде допомагати вирішувати проблеми, шукати відповіді на питання, допомагати оволодівати навичками навчання, прищеплювати звичку самоосвіти. Учитель має точно знати процес навчання учня, безперервно стежити за успіхами в навчанні, чітко виявляти проблеми учня, вміти пропонувати ефективні методи усунення цих проблем.

3. Психолог, що заслуговує на довіру. Сімейні і соціальні проблеми часто призводять до психологічних проблем у дітей. Учитель має знати причини виникнення проблем у дитини і використовувати різні ефективні прийоми для їх вирішення [10].

4. Спеціаліст у плануванні дисциплін. Розвиток суспільного прогресу і демократизація освіти спонукають вчителя не тільки прагнути активно брати участь у вирішенні освітніх проблем і в управлінні освітою, а й володіти автономними правами в плануванні навчальних дисциплін.

Учитель має відповідно до завдань навчального закладу і освітніх завдань, враховуючи індивідуальний характер учнів, планувати ефективну і практично здійсненну навчальну дисципліну.

5. Знавець технологій сучасної освіти, провайдер інформаційних ресурсів. Розвиток технологій сучасної освіти пропонує вчителю безліч способів передачі знань, особливо комп'ютерне та мультимедійне навчання демонструє широкі перспективи розвитку. Вчителю необхідно навчитися володіти цими технологіями. Він повинен стати користувачем, і розповсюджувачем, і експертом нових технологій. Учитель повинен допомогти учневі знайти і засвоїти необхідну інформацію, перетворити її в знання.

6. Експерт у груповій і командній роботі. Одна з особливостей професії вчителя – це колективність, узгодженість, терпіння, здатність навчати в колективі. Учитель має справу з колективом учнів, робота з колективом може підвищити ефективність роботи вчителя. Але індивідуальний характер кожного учня в колективі неминуче призводить до конфліктів, тому вчитель обов'язково повинен бути експертом у командній роботі, володіти навичками і методами колективної роботи. Крім того, в майбутньому поділ праці в суспільстві буде тоншим, технологічність виробничого процесу вищою, шляхи відносин між людьми більш різноманітними. Учитель має навчити учнів бути терпимими один до одного, помічати позитивні риси один в одного, працювати спільно з іншими людьми [10].

7. Інструктор самостійних досліджень і самостійного навчання. Учні проводять відносно небагато часу в школах. Тому не так важливо дати їм вже готові знання. Набагато важливіше виховувати в них навички навчання, щоб у процесі отримання знань учні самі могли виявити проблему, висунути її і вирішити. У цих питаннях учитель виступає в ролі наставника, гідя і навігатора.

8. Об'єктивний і чесний суддя. Навчальний процес – це складний процес, який має відношення до фізіології і психології учнів. Через те, що кожен учень є індивідуумом, несхожим на інших, якість і кількість засвоєного матеріалу у всіх також різні. Учитель має знати і оцінювати, що, врешті-решт, засвоїв той чи інший учень. Потрібно всіма силами прагнути, щоб ця оцінка була якомога більш об'єктивною та справедливою.

9. Досвідчений соціальний працівник. Школи ХХІ століття мають встановлювати тісні зв'язки з суспільством, взаємно впливати один на одного, якщо змінюється суспільство, то повинні змінюватися і школи. Учитель має доносити до учнів інформацію про зміни в суспільстві і про причину і наслідок цих змін аж до того, як ці зміни вплинуть на учнів. Крім того, школа має підтримувати контакти з кожною громадською структурою і організацією, вчитель обов'язково має брати участь у громадській роботі.

10. Вчений, який заздалегідь передбачає потреби суспільства. Функцією шкіл ХХІ століття має бути виховання відповідних талантів для суспільства. Учитель, згідно з перспективами розвитку суспільства, має прогнозувати відповідні навчальні плани, зміст і методи навчання, зробити так, щоб розвиток індивідуального характеру, знання, навички та вміння відповідали вимогам майбутнього суспільства. З цієї точки зору учитель має бути вченим майбутнього, здатним передбачити й спроектувати освіту майбутнього [10].

Говорячи про можливість і доцільність творчого застосування українськими освітянами окремих елементів досвіду особистісно-професійного розвитку своїх китайських колег, маємо зазначити таке.

На жаль, сьогодні система освіти України переживає кризовий період, як, утім, і вся країна. Кризові явища, безумовно, негативно позначилися на стані національної освітньої системи в цілому та на соціальному становищі освітян. В останні роки у ЗМІ все частіше з'являються критичні матеріали, активно обговорюються ідеї і практика оптимізації мережі навчальних закладів усіх рівнів – від дошкільних до вищих. У такій ситуації неминуче падає престиж освітянської праці.

Вважаємо, що в сучасній Україні необхідно невідкладно розпочати роботу з *розробки концепції та реалізації дієвих заходів підвищення соціального престижу вчительської професії*. У свою чергу, високий соціальний престиж педагогів має супроводжуватися підвищеними вимогами до рівня їхнього особистісно-професійного розвитку, професійної компетентності і людських якостей.

Аналіз українського галузевого стандарту вищої освіти, який був чинним до останнього часу, свідчить про те, що в одному з його основних документів – освітньо-кваліфікаційній характеристиці (ОКХ) [див., наприклад, 1] – відсутні вимоги до професійно значущих особистісних якостей учителя. Вважаємо, що при розробці нового покоління стандартів вищої освіти, яка розпочалася в Україні торік, доцільно розробити перелік особистісних якостей вчителя, необхідних для його успішної професійної діяльності в сучасних умовах. Такий перелік має стати не тільки абстрактним еталоном, але й діагностично сформульованою метою особистісно-професійного становлення і розвитку педагога. До того ж часу, коли вступлять у силу стандарти вищої освіти нового покоління, педагогічні університети України могли б вносити відповідні корективи до стандартів свого рівня.

Українській системі педагогічної освіти корисно було б, на наш погляд, вивчити і досвід педагогічної освіти КНР з *конструювання та реалізації морально-етичної складової змісту особистісно-професійного розвитку вчителів у системі неперервної педагогічної освіти*. Як зазначає Лу Шаньшань, у Китаї майбутні вчителі вже на першому курсі в межах дисципліни «Основи морального виховання» вивчають не тільки методику морального виховання, а й опановують базову концепцію моральних принципів китайського суспільства; освоюють основні етичні теорії; аналізують практику морального виховання школярів; вирішують педагогічні завдання, засновані на застосуванні моральних принципів, тим самим підвищуючи рівень своєї етичної освіченості і закладаючи міцні підвалини для майбутньої професійної діяльності. Водночас студенти освоюють базові поняття етики як науки і набувають умінь, необхідних для подальшої навчальної та дослідницької діяльності у галузі теорії етики. Надалі, на третьому курсі, майбутні вчителі вдосконалюють свою етичну компетентність у процесі засвоєння дисципліни «Етика» [3].

Вважаємо, що така увага до етичних проблем була б вельми актуальною в умовах українського суспільства, яке швидко трансформується.

На нашу думку, цікавим для педагогічних навчальних закладів України може стати *розширення арсеналу форм педагогічної практики студентів-майбутніх учителів її факультативними видами*, такими, наприклад, як схарактеризована нами літня соціальна практика. За своєю суттю вона близька до поширеної в Україні волонтерської роботи і

позитивно впливає не тільки на набуття майбутніми вчителями навчально-виховного, організаційного, пропагандистського досвіду, але й на розширення і поглиблення ними своїх теоретичних знань, уточнення професійних уявлень, а також на вдосконалення їхніх професійно значущих особистісних якостей: емпатії, товарищескості, організованості, креативності тощо. Водночас, інституалізація подібної діяльності та особливо врахування її результатів при визначенні рейтингу студента могли б сприяти підвищенню соціальної відповідальності майбутніх учителів.

Що стосується післябазового складника неперервної педагогічної освіти, на нашу думку, для системи післядипломної освіти України може стати корисною *практика запровадження різноманітних форм підвищення кваліфікації вчителів на робочому місці, на базі шкіл (сяобень пейсюнь)*, схарактеризована в попередньому підрозділі. Тим більше, що у своєму первісному вигляді вона була запозичена свого часу в Радянському Союзі. Така практика цілком природно впишеться в уже існуючу в Україні систему міжкурсової науково-методичної роботи з її рейтингово-накопичувальними формами обліку особистісно-професійних досягнень кожного вчителя.

Насамперед слід звернути увагу кожного педагогічного колективу, кожної школи на молоде поповнення учительського контингенту – вчителів-новачків. У КНР вони охоплені надзвичайною увагою адміністрації навчального закладу та колег.

Вартує уваги також перспективне планування підвищення кваліфікації вчителів на робочому місці, диференційоване за критерієм педагогічного стажу педагогів. Важливо, що китайська освітянська спільнота вважає необхідним опікуватися не тільки адаптацією на робочому місці вчителів-новачків, але й дбає про систематичне й системне особистісно-професійне зростання всіх учителів. Тут має сенс звернути увагу на численні форми роботи як усередині школи (взаємовідвідування, робота методичних об'єднань, відкриті заняття, лекції на дидактико-методичну проблематику, проектні групи тощо), так і міжшкільні («заходьте–виходьте»), а також тісні зв'язки загальноосвітніх і вищих педагогічних навчальних закладів.

Не залишаються без уваги практикою підвищення кваліфікації китайських учителів на базі шкіл і досвідчені педагоги. На них покладається почесний і одночасно надзвичайно відповідальний обв'язок – ставати наставниками освітянської молоді.

У нинішніх умовах заслуговує на увагу української педагогічної громадськості досвід китайських колег щодо *дотримання балансу між уніфікувальними тенденціями, що властиві цивілізаційній глобалізації, і збереженням національно-культурної специфіки системи неперервної педагогічної освіти*. Дотримання цього балансу визнається одним з наріжних принципів модернізації системи освіти в цілому і педагогічної освіти зокрема і закріплюється на рівні численних нормативно-правових документів: законів, постанов ЦК КПК, Голови та уряду КНР. Основи цієї концепції були закладені свого часу Ден Сяопіном в його програмній праці «Розбудова педагогічної освіти з китайською специфікою, спрямованої в ХХІ століття» [6]. Вважаємо, що розробка подібної проблематики є актуальною і для теорії та методики неперервної педагогічної освіти України.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми особистісно-професійного розвитку вчителів у системі неперервної педагогічної освіти КНР. **Перспективи подальших досліджень** пов'язані з порівняльним вивченням ефективності різних варіантів моделі підвищення кваліфікації китайських учителів на базі школи, а також експериментальною перевіркою накреслених шляхів творчої реалізації досвіду китайських колег в умовах неперервної педагогічної освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання» напряму підготовки 0101 «Педагогічна освіта». Кваліфікація 3310 Вчитель початкової школи / Бондар В. І., Шапошникова І. М., Каніщенко А. П. та ін. ; заг. ред. академіка АПН України Бондаря В. І. – К. : Міністерство освіти і науки України, 2006. – 57 с.
2. Ли Яньхуэй. Новая динамика высшего образования в Китае / Ли Яньхуэй // Вестник НГПУ. – 2015. – №6(28). – С. 151–158.
3. Лу Шаньшань. Подготовка учителей начальной школы в Китайской Народной Республике : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 Теория и методика профессионального образования / Лу Шаньшань. – Харьков, 2011. – 315 с.
4. Чжан Лун. Этико-философские истоки традиционных воззрений китайцев на личностно-профессиональные качества учителя / Чжан Лун // Проблемы сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. статей / ред. кол.: О. В. Глузман, М. Я. Ігнатенко, В. С. Заслуженюк та інші. – Ялта : РВНЗ КГУ, 2013. – Вип. 41. – Ч.3. – С. 213–218.
5. 俞亚芬 教师如何做好小学生心理健康教育 / 俞亚芬 ; 武汉市重兴小学 // 第一文库 Юй Яфен. Виховання вчителем психологічного здоров'я учнів початкової школи [Електронний ресурс] / Юй Яфен ; Провінція Ухань, Початкова школа Чунцин ;

(китайською мовою) // Перша мережева Бібліотека. – Режим доступу : <http://www.wenku1.com/view/9F6721CBBA88C37A.html>

6. 在邓小平教育理论指引下,把建设有中国特色的是否教育事业全面推向二十一世纪
Розбудова педагогічної освіти з китайською специфікою, спрямованої у ХХІ століття
(теорія Ден Сяопіна) [Електронний ресурс] / (китайською мовою). – Режим доступу :
<http://www.cbe21.com/law/jichulei/005011.htm>

7. 张文 如何做一名让学生喜欢的老师 // 第一文库 Чжан Вень. Як стати
улюбленим учителем в учнів [Електронний ресурс] / Чжан Вень ; (китайською мовою) //
Перша мережева бібліотека. – Режим доступу :
<http://www.wenku1.com/view/BC1732CBCEC2AA8D.html>

8. 张杰 中国高等师范院校师范生培养状况调查与政策分析报告 // 上海教育 Чжан
Цзе. Дослідження й аналіз політики підготовки студентів вищих педагогічних коледжів
Китаю : Звіт [Електронний ресурс] / Чжан Цзе ; (китайською мовою) // Освіта в Шанхаї.
– Режим доступу : http://www.nies.net.cn/jyyj/jyyj_tbtj/201412/t20141211_317512.html

9. 李虎 如何成为一名优秀的幼儿教师 // 第一文库 Лі Ху. Як стати хорошим
вихователем дитячого садка [Електронний ресурс] / Лі Ху ; (китайською мовою) //
Перша мережева бібліотека. – Режим доступу :
<http://www.wenku1.com/view/7043FF6367DBC91F.html&referrer=>

10. 王凯. 教师应具备什么素质 // 第一文库. – 2015-05-04. Ван Кай. Якістю,
якими має володіти вчитель [Електронний ресурс] / (китайською мовою) // Перша
мережева бібліотека. – 2015. – 4 травня. – Режим доступу :
<http://www.wenku1.com/view/E2C50A299A88C618.html>

11. 王文生 教师如何爱学生 / 王文生 // 山东教育 Ван Веньшен. Любов учителя
до дітей [Електронний ресурс] / Ван Веньшен ; (китайською мовою) // Шандунська
освіта. – Режим доступу : <http://www.wenku1.com/view/29918432954599EA.html>

12. 王芳 国家主席习近平呼吁通过 IT 促进教育改革和创新 // 新闻教育. – 2014 年
8 月 20 号 Ван Фан. Президент Сі Цзіньпін закликав до просування реформи освіти та
інновацій за допомогою ІТ [Електронний ресурс] / Ван Фан ; (китайською мовою) //
Новини ОСВІТА. – 20 серпня 2014. – Режим доступу :
<http://learning.sohu.com/20140820/n403600470.shtml>

13. 王芳 如何成为一名优秀的中学教师 // 第一文库 Ван Фан. Як стати хорошим
учителем середньої школи [Електронний ресурс] / Ван Фан ; (китайською мовою) //
Перша мережева бібліотека. – Режим доступу :
<http://www.wenku1.com/view/374CE8F6395D632E.html>

14. 苏智欣. 美国师范教育改革中反复争议的问题[J]. 外国教育动态. – 1987. – № 1.
Су Чжи-сін. Спирні питання реформ педагогічної освіти у США, що виникають
неодноразово / Су Чжи-сін ; (китайською мовою) // Динаміка зарубіжної освіти. –
1987. – № 1.

REFERENCES

1. Haluzevyy standart vyshchoyi osvity. Osvitn'o-kvalifikatsiyna kharakterystyka
bakalavra za spetsial'nisty 6.010100 «Pochatkove navchannya» napryamu pidhotovky 0101
«Pedahohichna osvita». Kvalifikatsiya 3310 Vchytel' pochatkovoyi shkoly [Sectoral standard
of higher education. Educational and qualification characteristic of bachelor in specialty
6.010100 “primary education” in the direction of preparation 0101 “Pedagogical education”.

Qualification 3310 primary school teachers] / Bondar V. I., Shaposhnykova I. M., Kanishchenko A. P. ta in. ; zah. red. akademiya APN Ukrayiny Bondaryu V. I. – K. : Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny, 2006. – 57 s.

2. Li Jan'hujej. Novaja dinamika vysshego obrazovaniya v Kitae [New Dynamics of Higher Education in China] / Li Jan'hujej // Vestnik NGPU. – 2015. – №6(28). – S. 151–158.

3. Lu Shan'shan'. Podgotovka uchitelej nachal'noj shkoly v Kitajskoj Narodnoj Respublike [Training of Primary School Teachers in the People's Republic of China] : dis. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 Teorija i metodika professional'nogo obrazovaniya / Lu Shan'shan'. – Har'kov, 2011. – 315 s.

4. Zhang Long. Etiko-filosofskie istoki tradicionnyh vozzrenij kitajcev na lichnostno-professional'nye kachestva uchitelja [Ethic-philosophical origins of the traditional views of the Chinese on the personal and professional qualities of the teacher] / Zhang Long // Problemy suchasnoyi pedahohichnoyi osvity. Ser.: Pedahohika i psykhohihiya : zb. statey / red. kol.: O. V. Hluzman, M. Ya. Ihnatenko, V. S. Zasluzhenyuk ta inshi. – Yalta : RVNZ K·HU, 2013. – Vyp. 41. – Ch.3. – S. 213–218.

5. 俞亚芬 教师如何做好小学生心理健康教育 / 俞亚芬 ; 武汉市重兴小学 // 第一文库 [Teachings of psychological health of elementary school students] Access mode : <http://www.wenku1.com/view/9F6721CBBA88C37A.html>

6. 在邓小平教育理论指引下,把建设有中国特色的是否教育事业全面推向二十一世纪 [The development of pedagogical education with Chinese specificity, aimed at the 21st century (Den Xiaoping's theory)]. – Access mode : <http://www.cbe21.com/law/jichulei/005011.htm>

7. 张文 如何做一名让学生喜欢的老师 // 第一文库 [How to become a favorite teacher in the students – Access mode : <http://www.wenku1.com/view/BC1732CBCEC2AA8D.html>

8. 张杰 中国高等师范院校师范生培养状况调查与政策分析报告 // 上海教育 [Research and analysis of the policy of China's higher pedagogical colleges students preparation : Report] – Access mode : http://www.nies.net.cn/jyyj/jyyj_tbtj/201412/t20141211_317512.html

9. 李虎 如何成为一名优秀的幼儿教师 // 第一文库 [How to become a good kindergarten educator] – Access mode : <http://www.wenku1.com/view/7043FF6367DBC91F.html&referrer=>

10. 王凯. 教师应具备什么素质 // 第一文库. – 2015-05-04. [The qualities that a teacher must have] – Access mode : <http://www.wenku1.com/view/E2C50A299A88C618.html>

11. 王文生 教师如何爱学生 / 王文生 // 山东教育 [Teacher's love for children] – Access mode : <http://www.wenku1.com/view/29918432954599EA.html>

12. 王芳 国家主席习近平呼吁通过 IT 促进教育改革和创新 // 新闻教育. – 2014 年 8 月 20 号 [Chinese President Xi Jinping called for the reform of education and innovation through IT] – Access mode : <http://learning.sohu.com/20140820/n403600470.shtml>

13. 王芳 如何成为一名优秀的中学教师 // 第一文库 [How to become a good middle school teacher] – Access mode : <http://www.wenku1.com/view/374CE8F6395D632E.html>

14. 苏智欣. 美国师范教育改革中反复争议的问题[J]. 外国教育动态. – 1987. – № 1. [The Problem of Repeated Disputes in the Reform of Teacher Education in the United States]